

PÄÄTÖS

JAKELUSSA MAINITUILLE

**YDINJÄTEHUOLLON TUTKIMUS VYR-RAHOITUKSELLA V. 2006-2010;
TUTKIMUSOHJELMA KYT2010 JA JOHTORYHMÄN KUTSUMINEN**

Kauppa- ja teollisuusministeriö käynnistää tällä päätöksellä uuden kansallisen ydinjätetutkimusohjelman ”KYT2010” sekä kutsuu sille johtoryhmän.

Ellei toisin mainita, tässä päätöksessä esitetyt menettelyt, organisaatio ja muu sisältö koskevat nimenomaan Valtion ydinjätehuoltorahaston (VYR) myöntämällä tutkimusrahoituksella toteutettavaa tutkimustoimintaa ja sen hallinnointia.

Yleistä

Kansallisen ydinjätehuollon tutkimusohjelman ”KYT” ohjelmakausi 2002-2005 on päättymässä. Vuosien 2004 ja 2005 ajan nelivuotisessa KYT-ohjelmassa tutkimusta on rahoitettu pääosin Valtion ydinjätehuoltorahastosta (VYR).

Ydinenergilaki edellyttää, että Valtion ydinjätehuoltorahastoon kerätään vuosittain laissa esitetyin perustein ydinjätehuoltovelvollisilta varoja ydinjätehuollon tutkimukseen. VYR puolestaan jakaa kunakin vuonna varat tutkimushankkeisiin kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) esityksen perusteella. Järjestelyä koskeva laki tuli voimaan vuoden 2004 alussa.

Tutkimusohjelman KYT2010 tarkoitus ja tavoitteet

Valtion ydinjätehuoltorahasto tekee rahoituspäätöksensä KTM:n esityksestä. Tutkimusohjelman tarkoituksena ja sen organisaation ensisijaisena tehtävänä ministeriön kannalta on luoda edellytykset ns. VYR-tutkimusrahoituksen suuntaamiselle tarkoituksenmukaisesti ja ydinenergilakia noudattaen tutkimushankkeisiin. Ydinenergilain perusteella kerättävän vuosittaisen VYR-kokonaisrahoituksen määräksi on ennakoitavissa lähivuosina noin 1 miljoona euroa.

Ydinenergilain 7 a luvussa on esitetty ns. VYR-tutkimusrahoituksen perusteet ja kriteerit hankkeille ja hankekokonaisuuksille, joita VYR rahoittaa. Ydinjätehuollon tutkimusrahoituksen keskeisenä tavoitteena on korkeatasoisen kotimaisen osaamisen ylläpito, jotta viranomaisilla on vaikeuksitta ja kattavasti saatavillaan sellaista ydinteknistä asiantuntemusta ja muita valmiuksia, joita tarvitaan ydinjätehuollon

erilaisten toteutustapojen ja menetelmien vertailuun. Periaate on, että kunakin vuonna jaettavissa olevin varoin rahoitetaan tutkimushankkeita siten, että hankekokonaisuus tukee tarkoituksenmukaisella tavalla edellä mainittua tavoitetta.

VYR-tutkimusrahoitusta koskevat säädökset edellyttävät, että kyseistä rahoitusta ei myönnetä tutkimuksiin, jotka suoraan liittyvät ydinjätehuoltovelvollisten tai niitä edustavien muiden tahojen omiin hankkeisiin eikä myöskään ydinjätehuollon valvonnan edellyttämiin tutkimuksiin.

Tutkimusohjelmassa voidaan toteuttaa hankkeita myös VYR:n ja muiden rahoittajien yhteisrahoituksella. Kansainvälinen rahoitus, esimerkiksi EU:n tutkimusrahoitus, voi muodostaa osan yksittäisen tutkimushankkeen kokonaisrahoituksesta. Yhteisrahoitteisten hankkeiden on kokonaisuudessaan kuitenkin täytettävä ne ehdot ja vaatimukset, joita VYR-rahoituksen myöntäminen edellyttää.

VYR-tutkimusrahoituksen ohjaamisen lisäksi tutkimusohjelman tarkoituksena on toimia tehokkaana organisaatioiden välisenä keskustelu- ja tiedonvälitysfoorumina. Siksi ministeriö katsoo tarkoituksenmukaiseksi, että myös kokonaisuudessaan muiden kuin VYR:n rahoittamia, ohjelman sisältöön ja tavoitteisiin soveltuvia hankkeita voidaan lukea ohjelman piiriin kuuluviksi. Käytännön menettelyistä, joita ohjelmakoordinaatiossa ja muussa toiminnassa sovellettaisiin kokonaan muiden kuin VYR:n rahoittamiin tutkimushankkeisiin, päättäisi tutkimusohjelman johtoryhmä erikseen kunkin hankkeen kohdalla. Kaikissa tapauksissa tutkimushankkeiden on sovellettava tutkimusohjelmaan hankkeen sisällön sekä menettelytapojen osalta niin, etteivät ydinenergialain mukaisten VYR-tutkimusrahoituksen tarkoituksen ja tavoitteiden toteutuminen vaarannu.

Ohjelman organisaation tehtävä VYR-rahoituspäätösten valmistelussa

Ydinenergialain mukaan VYR tekee tutkimusrahoituspäätöksensä KTM:n esityksestä. Ohjelman organisaation yhtenä konkreettisena tehtävänä onkin avustaa ministeriötä vuosittaisten VYR-tutkimusrahoitusesitysten tekemisessä siten, että johtoryhmän vastuulla ja sen määräämällä tavalla tutkimusohjelmassa laaditaan kunakin vuonna ministeriölle esitysluonnos VYR:lle rahoitettavaksi esitettävästä hankekokonaisuudesta.

Rahoitusesitystä varten ministeriön tarkoitus on julkaista vuosittain ilmoitus jaettavasta rahoituksesta. Johtoryhmän tehtävänä on vastaavasti vuosittain valmistella ja tarvittaessa esittää mahdollisia tarkennuksia ja muutoksia tutkimusaihepiirien painopisteisiin tulevaa rahoituksen jakoa ja hanke-ehdotusten priorisointia ajatellen.

Tutkimusohjelman sisällöstä

Vuoden 2005 lopussa päättyvässä KYT -ydinjätehuollon tutkimusohjelmassa on keskitytty erityisesti ydinpolttoaineen loppusijoitustutkimuksiin. Keskeisenä lähtökohdiana on ollut tarjota loppusijoituksen toteutusvaihtoehtojen luonnontieteellisten ja

turvallisuusteknisten edellytysten arviointia varten viranomaisille niiden tarvitsemaa riippumatonta tutkimustietoa. Lisäksi periaatteena on ollut, että suoraan ja ainoastaan Posiva Oy:n suunnittelemaa loppusijoituslaitosta varten tehtävä tutkimus tai hanketta koskevan valvonnan edellyttämä tutkimus on suljettu KYT-ohjelman ulkopuolelle. Kuten edellä käy ilmi, vuodesta 2004 alkaen mainitut keskeiset periaatteet on kirjattu myös ydinenergialakiin välttämättöminä edellytyksinä VYR-rahoituksen jakamiselle.

KYT-ohjelma käynnistyi vuonna 2002 eri rahoittajien yhteisenä tutkimusohjelmana. Ohjelmaa edelsi puolestaan kansallinen JYT2001-ydinjätetutkimusohjelma (1998-2001), jonka rahoituksesta vastasi kauppa- ja teollisuusministeriö. Posivan suunnittelemaa käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitushanketta koskevan periaate-päätöskäsittelyn ajankohtaisuus JYT2001-ohjelman loppupuolella antoi aiheen osoittaa merkittävän osan ohjelman tutkimuspanostuksesta myös yhteiskunnallisiin tutkimuksiin.

Periaatepäätös käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen rakentamisesta tuli voimaan vuonna 2001 ja siitä alkaen on voitu katsoa, että hanketta koskevat tutkimukset ja suunnittelu kustannuksineen, kuten myös valvontakustannukset, kuuluvat kokonaan hankkeesta vastaavalle. Samalla kansallisen ydinjätehuollon tutkimusohjelman painopiste on siirtynyt ydinjätehuollon yleisten turvallisuuskysymysten ja kansallisten valmiuksien sekä ratkaisuvaihtoehtojen tutkimiseen. Tavoitteena on ollut luoda ja ylläpitää edellytyksiä sille, että ydinjätehuolto voidaan toteuttaa turvallisesti ja asiantuntevasti ja että alan tietämyksen ja osaamisen kehittymiselle ja säilymiselle on maassamme edellytykset. Edellä mainittu tavoite asetetaan nyt alkavalle uudellekin tutkimusohjelmalle.

On ilmeistä, että pääosa VYR-tutkimusrahoituksesta tullaan alkavassa tutkimusohjelmassa KYT-ohjelman tavoin kohdistamaan teknisluonnontieteelliseen ja turvallisuustutkimukseen. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi ydinjätehuollon vaihtoehtojen tarkastelussa voi kansainvälisesti ja kansallisesti tulla esiin seikkoja, jotka antavat aiheen osoittaa VYR-tutkimusvaroja myös tärkeiksi katsottaviin, yhteiskunnallisiin, esimerkiksi ydinjätehuollon vaihtoehtojen hyväksyttävyyteen liittyviin tutkimuksiin. Toisaalta myös ydinmateriaalivalvontaan liittyvät kysymykset voivat edellyttää, että viranomaisen hankkii tutkimustoiminnan kautta tarvitsemaansa lisätietoa kyseisestä aihepiiristä tai katsoo tarpeelliseksi turvata osaamisen kehityksen siinä.

Ydinjätehuoltovelvollisille asetettu aikataulu käytetyn ydinpolttoaineen huollossa edellyttää alustavien, Posiva Oy:n hanketta koskevien loppusijoituslaitossuunnitelmien valmistumista rakentamislupahakemusta varten vuonna 2009. Lopulliset suunnitelmat tulee olla nykyaikataulun mukaan valmiina vuoden 2012 loppuun mennessä. On mahdollista, että uuden tutkimusohjelman aikana viranomaisilla ilmenee tarvetta selvittää myös kyseiseen hankkeeseen ja sen lähestyvään rakentamislupakäsittelyyn liittyviä yhteiskunnallisia seikkoja, joihin VYR-rahoitusta voitaisiin katsoa aiheelliseksi kohdistaa.

Ministeriö voi edellä kuvatuilla perusteilla esittää VYR:n rahoitettavaksi myös tärkeiksi katsottavia yhteiskunnallisia sekä ydinmateriaalivalvontaan liittyviä hankkeita.

Taustavalmistelu ja siirtymäkausi uutta ohjelmaa aloitettaessa

Vuosien 2004 ja 2005 ns. VYR-tutkimusrahoituksen jakosuunnitelmat on laadittu nykyisen KYT-tutkimusohjelman puitteissa. Kyseinen ohjelma käynnistettiin ministeriön päätöksellä 4.2.2002 (Dno 54/070/2001, 1/460/2002). Vuoden 2005 aikana ovat ministeriön lisäksi mm. sekä ydinenergianeuvottelukunta että KYT-tutkimusohjelman johtoryhmä käsitelleet ydinjätehuollon VYR-rahoitteisen tutkimuksen organisointia nykyisen KYT- ohjelmakauden päättymisen jälkeen.

Ministeriön tarkoitus on hyödyntää KYT-ohjelmaa uuden ohjelman käynnistyksessä ja ensimmäisen ohjelmavuoden rahoituspäätösten valmistelussa.

KYT-johtoryhmän vastuulla tullaan laatimaan syksyn 2005 tutkimushankehaku varten 1.1.2006 alkavalle uudelle ohjelmalle KYT2010 sisällöllinen puiteohjelma. Puiteohjelma laaditaan siinä muodossa, että vuoden 2006 alkupuolella tuleva johtoryhmä voi viimeistellä sen koskemaan koko ohjelmakautta 2006-2010, minkä jälkeen puiteohjelma on tarkoitus julkaista.

KYT-ohjelman koordinaatiopalvelu on ulotettu voimassa olevalla rahoituspäätöksellä vuoden 2006 maaliskuun loppuun. Tarkoitus on, että KYT-ohjelman koordinaattori avustaa uuden ohjelman toimeenpanoon liittyvissä tehtävissä siten kuin nykyinen KYT-johtoryhmä ja vuoden 2006 alusta toimiva uusi ohjelmajohtoryhmä määrää.

Uuden ohjelman keskeiset muutokset KYT-ohjelmaan verrattuna

Ydinenergianeuvottelukunnan ja KYT-johtoryhmän näkemysten mukaan ydinjätehuollon kansallista tutkimusohjelmakäytäntöä on edelleen tarkoituksenmukaista jatkaa siitä huolimatta, että VYR-rahoitusjärjestelyt poikkeavat luonteeltaan aiempien tutkimusohjelmien rahoitusjärjestelyistä.

Ydinenergianeuvottelukunnan näkemyksen mukaan ei myöskään ole tarpeen ainakaan oleellisella tavalla muuttaa KYT-ohjelman mukaista käytäntöä, jossa ohjelmaa koordinoi johtoryhmä, jossa puolestaan voivat olla edustettuina mm. kauppa- ja teollisuusministeriö, Säteilyturvakeskus (STUK) ja Teknologian edistämiskeskus (Tekes) sekä ydinjätehuoltovelvolliset yhtiöt.

Ministeriö asettaa muun muassa ydinenergianeuvottelukunnassa ja KYT-johtoryhmässä käytyjen keskustelujen perusteella seuraavan tutkimusohjelmakauden KYT2010 toteutettavaksi aiemmasta käytännöstä poiketen viisivuotisena. Esimerkiksi tutkimusrahoituksen vakautta tai kansallisen ydinjätehuollon suunnittelun ja toimeenpanon aikatauluja ajatellen aiempiin ohjelmakausiin verrattuna vuotta pidemmälle ohjelmakaudelle ei ole nähtävissä esteitä ja toisaalta pidempi ohjelma antaa eri organisaatioissa mahdollisuuden pitkäjänteisemmälle tutkimuksen suunnittelulle ja toteutukselle.

Mikäli pidempiä ohjelmakausia tulevaisuudessa jatketaan, vähenevät pitkällä tähtäimellä

myös ohjelmajärjestelyihin kuuluva kokonaisaika ja muiden resurssien käyttö. Koska rahoituspäätöksiä valmistellaan vuosittain ja hankkeita seurataan jatkuvasti, on tarvittaessa ohjelmakauden aikanakin riittävät mahdollisuudet tutkimuspainopisteiden tarkistamiseen.

Viitaten edelleen ydinenergianeuvottelukunnassa ja nykyisen KYT-johtoryhmän piirissä esillä olleisiin vaihtoehtoihin menettelyihin tutkimusohjelman johtoryhmätyöskentelyssä ja erityisesti tutkimushankkeiden käsittelyssä, ministeriö nimittää eri päätöksellä ennen vuoden 2005 loppua tulevalle tutkimusohjelmalle johtoryhmän siten, että nykyisen kahden edustajan asemesta kustakin organisaatiosta johtoryhmään nimitetään yksi edustaja.

Varsinaisen johtoryhmän roolina olisi tällöin toimia ohjelman hallintoa ja tutkimuksen yleisiä suuntaviivoja koordinoivana elimenä. Ministeriö esittää, että uuden ohjelman johtoryhmä puolestaan perustaisi alaisuuteensa tutkimuksen tukiryhmän, jonka keskeisenä tehtävänä olisi tutkimushanke-esitysten (”projektitarjoukset”) sisällöllinen arviointi ja vuosittaisten alustavien rahoitusesitysluonnosten valmistelu johtoryhmälle sekä tutkimushankkeiden etenemisen seuranta mm. laskutusoikeuksia ajatellen.

Vuoden 2006 VYR-rahoituspäätösten valmistelu

Uuden tutkimusohjelman ensimmäisen vuoden rahoituspäätösten valmisteluprosessia varten ministeriön tarkoitus on julkaista syksyllä 2005 ilmoitus VYR-tutkimusrahoituksesta ja pyytää tutkimushanke-esityksiä, joiden perusteella esitys vuonna 2006 rahoitettavista hankkeista tehdään VYR:lle vuoden alussa. Ministeriön tarkoitus on hyödyntää nykyisen KYT-ohjelman organisaatiota hankehaun suunnittelussa. KYT-ohjelman puitteissa on myös tarkoitus laatia mainittua syksyn hankehakua varten kuvaus (puiteohjelma) tulevan tutkimusohjelman sisällöllisistä painopisteistä.

Uuden ohjelman koordinaatio

Ministeriön tarkoitus on nimittää KYT2010 -tutkimusohjelmalle koordinaattori. Koordinaattorin tehtävänä on koota tutkimussuunnitelmat johtoryhmän ja sen mahdollisesti nimeämän tukiryhmän ohjeiden mukaisesti sekä seurata suunnitelmien toimeenpanoa ja raportoida hankkeiden edistymisestä johtoryhmälle. Lisäksi hän valmistele johtoryhmän kokoukset puheenjohtajan johdolla ja toimii johtoryhmän sihteerinä. Yksityiskohtaisemmin tehtäväkuva määritellään koordinaatiopalvelua hankittaessa.

Tutkimusohjelman koordinaatiopalvelu kilpailutetaan ministeriön toimesta syksyn 2005 aikana. Kilpailutuksessa avustaisi ministeriön suunnitelman mukaan asiantuntijaominaisuudessa nykyinen KYT-johtoryhmä. KYT2010 -ohjelman koordinaattorin valinta ja nimittäminen tapahtuisivat tulevan johtoryhmän esityksen pohjalta. Ministeriön tarkoitus on esittää, että VYR rahoittaisi tutkimusohjelman KYT2010 koordinaatiopalvelun.

Tarkoitus on, että koordinaatiopalvelu on käytettävissä viimeistään vuoden 2006

huhtikuusta alkaen. Siirtymäkaudella vuosien 2005-2006 vaihteessa koordinaatiopalvelu toimii voimassa olevan KYT-koordinaatiopäätöksen pohjalta.

Ohjelman johtoryhmän tehtävät ja työn järjestely

Ohjelman käynnistyttyä johtoryhmä ohjaa sen suunnittelua ja seuraa tutkimustulosten laatua. Johtoryhmä vastaa siitä, että ohjelman puitteissa laaditaan, siten kuin aiemmin tässä päätöksessä on esitetty, ministeriölle vuosittaiset ehdotukset VYR-rahoituksen myöntämisestä tutkimushankkeisiin. Se arvioi myös tarvetta osallistua kansainvälisiin julkisiin tutkimushankkeisiin. Lisäksi johtoryhmän tulisi osaltaan vastata ja edistää sekä ohjelman sisäisissä että sen ulkopuolisissa hankkeissa saavutettujen tutkimustulosten levittämistä ydinenergia-alan organisaatioille.

Johtoryhmä voi kutsua kokouksiinsa asiantuntijoita. Ministeriö katsoo myös tarkoituksenmukaiseksi, että johtoryhmä nimeäisi tekniseksi asiantuntijaelimekseen esimerkiksi noin 10 henkilön tutkimuksen tukiryhmän, joka mm. keskittyisi johtoryhmän apuna hanke-esitysten yksityiskohtaiseen arviointiin sekä seuraisi ja mahdollisesti konkreettisestikin pyrkisi edistämään tutkimushankkeiden etenemistä.

Uuden tutkimusohjelman 2006-2010 käynnistys ja johtoryhmän kutsuminen

Ydinjätehuollon asiantuntemus Suomessa keskittyy tiettyihin tutkimuslaitoksiin, korkeakouluihin ja yliopistoihin sekä näiden lisäksi olennaisesti Säteilyturvakeskukseen, ydinvoimayhtiöihin eli Teollisuuden Voima Oy:hyn ja Fortum Power and Heat Oy:hyn sekä näiden omistamaan Posiva Oy:hyn. Yleisemmin tutkimusrahoituksen myöntäjänä ja rahoitusasiantuntijana myös ydinjätehuoltoa sivuavilla aloilla toimii Tekes (Teknologian kehittämiskeskus).

Ministeriö katsoo asianmukaiseksi, että vuonna 2006 alkavaa uutta tutkimusohjelmaa johtaa johtoryhmä, joka koostuisi edellä mainittujen sidosorganisaatioiden edustajista siten, että päätoimenaan tutkimukseen keskittyvät organisaatiot VYR-tutkimusrahoituksen mahdollisina hakijoina ja vastaanottajina kuitenkin ovat johtoryhmän ulkopuolella. Ministeriöllä puolestaan olisi edustaja johtoryhmässä. Johtoryhmässä olisivat näin ollen edustettuina tahot, jotka osallistuvat myös nykyiseen KYT-johtoryhmään.

Edelleen ministeriö katsoo, että sopivin organisaatio johtoryhmän puheenjohtajuudesta vastaamaan olisi Säteilyturvakeskus. Johtoryhmä puolestaan voisi valita keskuudestaan varapuheenjohtajan.

Johtoryhmän toimikausi alkaa 1.1.2006 ja päättyy 31.12.2010. Johtoryhmän toiminnasta ei aiheudu kuluja ministeriölle, vaan johtoryhmän osallistujaorganisaatiot maksavat omien edustajiensa osallistumiskulut.

Ministeriö pyytää, että Säteilyturvakeskus, Teollisuuden Voima Oy, Fortum Power and Heat Oy, Posiva Oy sekä Tekes osallistuisivat uuden tutkimusohjelman johtoryhmä-

työhön tässä päätöksessä todetuin edellytyksin ja esittäisivät johtoryhmään organisaatiostaan yhtä varsinaista edustajaa ja tälle varahenkilöä. Tarkoitus on, että Säteilyturvakeskuksen edustaja voisi toimia myös johtoryhmän puheenjohtajana. Ministeriö tulee johtoryhmänimityksissään ottamaan huomioon tasa-arvolain vaatimukset ja pyytääkin mainittuja organisaatioita, mikäli mahdollista, valitsemaan ehdottamansa kaksi henkilöä niin, että nämä edustaisivat eri sukupuolta.

Esitykset johtoryhmäedustajista tulisi toimittaa ministeriölle 7.10.2005 mennessä.

Ministeriö nimittää johtoryhmän ja puheenjohtajan syksyn 2005 aikana eri päätöksellä.

Kauppa- ja teollisuusministeri

Mauri Pekkarinen

Neuvotteleva virkamies

Anne Väätäinen

JAKELU Säteilyturvakeskus
Tekes, Teknologian kehittämiskeskus
Posiva Oy
Teollisuuden Voima Oy
Fortum Power and Heat Oy

TIEDOKSI Ydinenergianeuvottelukunta
Ydinturvallisuusneuvottelukunta
KYT-tutkimusohjelman johtoryhmä
Kari Rasilainen, VTT Prosessit